

Asia Työsuhteessa syntynyt teos

Hakija A

Annettu 29.10 1987

Tiivistelmä *A oli posti- ja telehallituksen palveluksessa tiedotussihteerinä työskennellessään laatinut posti- ja telelaitoksen hoitamaa puhelinliikennettä käsittelevän video-ohjelman käsikirjoituksen ja osallistunut ohjelman ohjaamiseen. Ohjelmaa oli käytetty posti- ja telelaitoksen tiedotus- ja markkinointitilaisuuksissa. Posti- ja telehallitus oli luovuttanut osan ohjelmasta käytettäväksi B Ky:n tuottamaan yritysvideosarjaan. Video oli tekijänoikeuslain 1 §:ssä tarkoitettu teos. Tekijänoikeus myös työ- ja virkasuhteessa palkkaa tai muuta korvausta vastaan tehtyyn tekijänoikeudellisesti suojattuun teokseen kuului lähtökohtaisesti tekijälle. Tekijänoikeuden kuuluminen jollekin muulle kuin alkuperäiselle tekijälle edellytti oikeuden siirtymistä. Videon osalta oli posti- ja telehallitukselle elokuvaamisoikeuden luovutuksensaajana siirtynyt tekijänoikeuslain 39 §:n presuntiosäännöksen mukainen oikeus esittää videolla oleva elokuva julkisesti. Videon muunlainen käyttö edellytti tekijän suostumusta. Tekijänoikeuslain 39 §:n säännös ei mahdollistanut elokuvan saattamista yleisön saataviin tarjoamalla sitä myytäväksi tai vuokrattavaksi. Posti- ja telehallituksen oli siten osoitettava, että oikeus elokuvan edelleen luovutukseen muutoin kuin esittämistarkoituksessa oli siirtynyt laitokselle. Palvelussuhteen olemassaolo saattoi aiheuttaa tekijänoikeuden tai valokuvaoikeuden siirtymisen, ei kuitenkaan automaattisesti.*

SELOSTUS ASIASTA

Posti- ja telehallitus on 4.6.1986 päivätyllä kirjeellään pyytänyt tekijänoikeusneuvoston lausuntoa siitä, kenelle kuuluvat työsuhteessa syntyneen teoksen tekijänoikeudet.

Tekijänoikeusneuvostolle toimitetusta aineistosta ilmenee, että A on PTH:n palveluksessa oleva työsuhteen tiedotussihteerinä.

Hän on laatinut käsikirjoituksen ja myös osallistunut posti- ja telelaitoksen (jäljempänä PTL) hoitamaa ulkomaan puhelinliikennettä käsittelevän video-ohjelman ohjaamiseen. Ohjelmaa on käytetty PTL:n tiedotus- ja markkinointitilaisuuksissa. PTH:n teleosasto luovutti osan ohjelmasta käytettäväksi B Ky:n tuottamaan yritysvideosarjaan.

A katsoo PTH:n loukanneen hänen tekijänoikeuttaan luovuttamalla ohjelman kaupallisiin tarkoituksiin ilman hänen lupaansa. A on vaatinut korvausta loukkauksesta ja samalla vaatinut, että PTH:n piirissä selvitetään yleisestikin tekijänoikeuskysymykset.

Lausuntopyynnössä todetaan, että PTH:n tiedotusjaostossa työskentelee 14 henkilöä, yhdeksän virkasuhteessa ja viisi työsopimussuhteessa. Heidän tehtävänä on ulkoinen ja sisäinen tiedotus. Jaostossa on työsuhhteessa kolme päätoimista valokuvaajaa. Tämän lisäksi on eri osastoilla ja joissakin piirikonttoreissa muutamia tiedotusasioita päätoimenaan hoitavia henkilöitä.

Valokuvaajiin sovelletaan PTH:n ja Valtion Viestitekniset VVT ry:n välistä työehtosopimusta. Työsuhteiset toimihenkilöt eivät kuulu minkään työehtosopimuksen piiriin. Tekijänoikeuslain ja oikeudesta valokuvaan annetun lain mukaisista oikeuksista ei ole sovittu.

PTH:ssa on katsottu tekijänoikeuden ja oikeuden valokuvaan siirtyvän työsuhteiselta toimihenkilöltä/virkamieheltä työnantajalle, koska toimihenkilön toimenkuvaan ja virkamiehen virkaan kuuluu tietynlaisten tekijänoikeuslain tarkoittamien teosten laatiminen samoin kuin valokuvaajien osalta valokuvien valmistaminen.

Lausuntopyynnössä esitetyt kysymykset

1. Onko A:lle syntynyt tekijänoikeus video-ohjelmaan?
2. Saako PTH työnantajana oikeuden määrätä sen palveluksessa virka- tai työsuhteessa olevien henkilöiden toimeensa kuuluvia tehtäviä suorittaessaan luomien teosten ja valokuvien käytöstä tekijänoikeussäännösten estämättä?
3. Jos palvelussuhteen olemassaolo ei aiheuta tekijänoikeuden siirtymistä PTH:lle, mihin toimenpiteisiin PTH:n tulisi ryhtyä tekijänoikeuden ja valokuvausoikeuden toteuttamiseksi?

A:n vastaus lausuntopyyntöön

Ennen lausunnon käsittelemistä tekijänoikeusneuvostossa on A:lle varattu mahdollisuus antaa vastauksensa lausuntopyynnön johdosta.

A on 23.1.1987 toimittanut tekijänoikeusneuvostolle vastauksensa.

Vastauksessaan A katsoo, että hänellä on tekijänoikeus lausuntopyynnössä tarkoitettuun video-ohjelmaan. Työnantaja ei voi määrätä teosten käytöstä tekijänoikeuslain estämättä. Kysymys on siitä, missä määrin tekijänoikeutta siirtyy työnantajalle. Työnantajan oikeuksiin ei voi

missään tapauksessa kuulua teosten luovuttaminen ulkopuolisille kaupallisiin tarkoituksiin käytettäväksi. PTH:n tulisi työsopimuksissa sopia tekijänoikeuksien siirtymisestä. Toimialan ulkopuolisesta käytöstä ja korvauksesta on sovittava tekijän kanssa erikseen.

TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTON LAUSUNTO

Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt lausuntopyynnön ja esittää lausuntonaan seuraavan.

Kiistattomana voidaan pitää sitä, että kysymys on teoskynnyksen ylittävstä teoksesta. Sekä A että PTH katsovat, että kysymys on tekijänoikeuslain mukaan suojattavasta tuotteesta. Kiista koskee lähinnä sitä, kenelle oikeudet kuuluvat.

Tekijänoikeuslain 1 §:n mukaan tekijänoikeus on sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen. Tekijänoikeus siis syntyy automaattisesti tekijälle, kun hänen luomansa työ ylittää teoskynnyksen eli on itsenäinen ja omaperäinen. Tekijänoikeus syntyy aina luonnolliselle henkilölle. Tekijänoikeuden syntymisen kannalta ei ole merkitystä sillä, missä olosuhteissa teos luodaan. Näin ollen tekijänoikeus syntyy aina tekijälle, vaikka teoksen tekeminen kuuluisikin tekijän työ- ja virkasuhteeseen.

Tekijänoikeuslain 1 §:ään on otettu luettelo tekijänoikeudellisesti suojattavista teostyypeistä. Luettelossa mainitaan muun muassa kaunokirjallinen ja selittävä kirjallinen tai suullinen esitys, näyttämöteos, elokuvateos, kuvataiteen, taidekäsityön ja taideteollisuuden tuote. Luetteloa ei ole tarkoitettu tyhjettäväksi vaan ainoastaan esimerkinomaiseksi. Pääsäännön mukaan tekijänoikeuslakia sovelletaan eri teoslajeihin samalla tavalla.

Tekijänoikeus tuottaa tekijänoikeuslain 2 §:n mukaan tekijälleen taloudellisina oikeuksina yksinoikeuden valmistaa teoksesta kappaleita ja oikeuden saattaa teos yleisön saataviin.

Tekijällä on tekijänoikeuslain 3 §:n nojalla myös moraalisia oikeuksia. Tekijän nimi on mainittava, kun teosta näytetään julkisesti tai kun siitä valmistetaan kappale (isyysoikeus). Teosta ei myöskään saa muuttaa tekijän arvoa loukkaavalla tavalla eikä esittää tekijää loukkaavassa yhteydessä tai loukkaavalla tavalla (respektioikeus). Tekijällä on mainitut moraaliset oikeudet siitä huolimatta, että teos on luotu työ- tai virkatehtäviä täytettäessä.

Tekijänoikeuden kuuluminen jollekin toiselle kuin alkuperäiselle tekijälle edellyttää tekijänoikeuden siirtymistä. Tekijänoikeus voidaan tekijänoi-

keuslain 27 §:n perusteella luovuttaa kokonaan tai osittain. Tekijänoikeuden luovuttamiselle ei ole tekijänoikeuslaissa asetettu määrämuotoa. Moraalisista oikeuksista tekijä voi luopua sitovasti vain, mikäli kysymyksessä on laadultaan tai laajuudeltaan rajoitettu teoksen käyttäminen. Tekijänoikeus voidaan siirtää myös juridiselle henkilölle.

Tekijänoikeuslain 10 §:n mukaan valokuvan oikeussuojasta säädetään erikseen. Valokuvan suojasta on annettu laki oikeudesta valokuvaan 8.7.1961 (jäljempänä valokuvalaki). Valokuvalain mukaan kaikki valokuvat ovat suojattuja. Tekijänoikeuslain edellyttämää teoskynnyksen ylittämistä ei siis ole valokuvalaissa asetettu suojan saamisen edellytykseksi. Valokuvien saama suoja on lähellä tekijänoikeudellista suojaa, mutta suojat eivät ole kuitenkaan täysin identtiset. Elokuvan yksittäiset kuvat saavat valokuvasuojaa.

Tekijänoikeuslaissa tai valokuvalaissa ei ole erityisiä säännöksiä tekijänoikeuden siirtymisestä työ- tai virkasuhteessa. Tekijänoikeuskomitea on III osamietinnössään (komiteanmietintö 1987:7) käsitellyt asiaa, mutta ei ole ehdottanut työsuhteen osalta erillisten säännösten ottamista tekijänoikeuslakiin.

Vaikka tekijänoikeudellisesti suojattu teos on tehty työ- tai virkasuhteessa palkkaa tai muuta korvausta vastaan asianomaisen henkilön työ- tai virkavelvollisuuksiin kuuluvana, tekijänoikeus kuuluu siis lähtökohtaisesti tekijälle ja työnantajan oikeus käyttää teosta perustuu tekijältä siirtyneeseen oikeuteen. Työnantajan on teosta käyttäessään pystyttävä osoittamaan, mihin käyttöoikeus perustuu.

Elokuvateos on tekijänoikeudellisesti monimutkaisempi kuin esimerkiksi kirjallinen teos, kirja. Elokuvalla on useita tekijöitä, joilla kaikilla on itsenäinen oikeus elokuvaan. Tekijöitä ovat muun muassa käsikirjoittaja, ohjaaja, kuvaaja, koreografi ja säveltäjä. Tekijänoikeuslaissa ei ole säännöstä, jonka mukaan oikeudet elokuvaan "kerääntyisivät" suoraan tuottajalle. Elokuva ei myöskään ole tekijänoikeuslain 6 §:n mukainen yhteisteos, jonka tekijänoikeus kuuluisi tekijöille yhteisesti.

Elokuvan osalta on tekijänoikeuslaissa muutamia erityissäännöksiä. Lain 39 §:n mukaan teoksen elokuvaamisoikeuden luovutus käsittää oikeuden saattaa teos yleisön saataviin esittämällä elokuva teatterissa, televisiossa tai muulla tavoin. Säännös koskee sekä elokuvaa varten varta vasten laadittua käsikirjoitusta että erillisen kirjallisen teoksen elokuvaamisoikeutta. Toisin sanoen käsikirjoittaja luovuttamalla käsikirjoituksensa eli kirjallisen teoksensa elokuvattavaksi samalla luovuttaa oikeuden elokuvan esittämiseen edellä sanotulla tavalla. Luonnollisesti tästä oikeuden luovuttamisesta seuraa, että luovutuksensaaja saa valmistaa elokuvateoksensa ne kappaleet, joita esittäminen edellyttää.

Komiteanmietinnössä 1953:5 (Ehdotus laiksi tekijänoikeudesta kirjallisiin ja taiteellisiin teoksiin) ei vielä esitetty nykyisen 39 §:n mukaista säännöstä. Hallituksen esityksessä (HE 23/1960 vp) tekijänoikeuslain säätämiseksi säännös jo esiintyy. Hallituksen esityksen mukaan säännöksellä on pyritty turvaamaan elokuvan esittäminen. Lakivaliokunta on hallituksen esityksestä antamassaan mietinnössä todennut, että kaikkien elokuvaan osallistuneiden tekijöiden on katsottava antaneen suostumuksensa elokuvan julkistamiseen.

Tekijänoikeuslaki on syntynyt pohjoismaisen lainvalmistelun tuloksena. Tämän vuoksi eri pohjoismaissa voimassa olevat tekijänoikeuslait ovat pitkälti samansisältöisiä. Koska oman tekijänoikeuslakimme valmisteluasiakirjat ovat melko niukat, on meillä turvauduttu Ruotsin lainvalmisteluasiakirjoihin.

Tekijänoikeuslain säännökset ovat dispositiivisia eli sopimuksenvaraisia. Myös tekijänoikeuslain 39 §:n säännös esittämisoikeuden sisällyttämisestä elokuvaamisoikeuden luovutukseen on sopimuksenvarainen. Ruotsin lainvalmisteluasiakirjoissa tämä on nimenomaisesti todettu. "Alalla vallitseva" säännöksessä esitetystä poikkeava käytäntö saattaa monesti muodostaa säännöksen syrjäyttävän sopimuksen.

Tekijänoikeuslaissa on pääsääntönä, että tekijänoikeudet syntyvät tekijälle. Yleisesti on katsottu, että tekijänoikeutta rajoittavia säännöksiä on tämän vuoksi tulkittava ahtaasti. Näin ollen on tekijänoikeuslain 39 §:n katsottava mahdollistavan elokuvan esittämisen teattereissa, televisiossa tai muulla tavoin. Sen sijaan säännös ei mahdollista videolle tallennetun elokuvan saattamista yleisön saataviin tarjoamalla se vuokrattavaksi tai myytäväksi.

Tekijänoikeuslain 28 §:n mukaan ei ole se, jolle tekijänoikeus on luovutettu, saa muuttaa teosta eikä luovuttaa oikeutta toiselle. Oikeuden luovuttamisesta edelleen täytyy sopia erikseen. Tällekin sopimukselle ei tekijänoikeuslaissa ole asetettu määrämuotoa. Säännöstä on tulkittava siten, että myöskään elokuvaamisoikeutta ei saa luovuttaa edelleen ilman eri sopimusta. Tekijänoikeuslain 39 §:n mukaisen esittämisoikeuden luonteeseen kuuluu sen luovuttaminen edelleen esitettäväksi. Tekijänoikeus voidaan kuitenkin luovuttaa edelleen liikkeen tai sen osan luovutuksen yhteydessä, kun tekijänoikeus kuuluu liikkeelle.

Lausuntopyynnössä mainitun video-ohjelman luovuttamisen osalta on PTH:n osoitettava, että oikeus elokuvan edelleen luovuttamiseen muutoin kuin sen esittämistarkoituksessa on siirtynyt laitokselle. Alalla vallitseva sopimuskäytäntö saattaa muodostaa riittävän näytön asiassa, kuten edellä sivulla 5 on todettu.

Tekijänoikeuslain 2 §:n nojalla edellyttää teoksen muuttaminen tekijän suostumusta. Tekijänoikeuslain 39 §:n mukaan elokuvaamisoikeuden

luovuttaminen mahdollistaa kuitenkin elokuvan varustamisen tekstillä tai sen äänittämisen uudelleen toisella kielellä. Elokuvan muunlaisesta muuttamisesta ei tekijänoikeuslaissa ole säännöstä. Osan irrottaminen elokuvasta on teoksen muuttamista ja siihen on saatava tekijän suostumus.

Tekijänoikeuslain 14 §:ssä on annettu oikeus ottaa julkistetusta teoksesta hyvän tavan mukaisesti lainauksia tarkoituksen edellyttämässä laajuudessa. Kysymyksessä on lakiin perustuva sitaattioikeus. Sitaatin käyttämistä kaupallisiin tarkoituksiin ei ole pidetty hyvän tavan mukaisena. Sitaattioikeus koskee myös elokuvateosta. Arvioitaessa sitaatin lainmukaisuutta on kiinnitettävä huomiota siihen tarkoitukseen, jossa sitaattia käytetään. Elokuvaa voidaan käyttää sitaattina Lyhyenä välähdyksenä. Sitaatin laajuus ratkaistaan yksittäistapauksittain.

Vastaukset kysymyksiin

1. A:lla on käsikirjoittajana tekijänoikeus kysymyksessä olevaan videolle tallennettuun elokuvaan. Lisäksi A:lla on ohjaukseen perustuva tekijänoikeus, jos hänen panoksensa ohjauksessa on ollut itsenäinen.

2. Tekijänoikeussäännökset eivät syrjäydy sillä, että teos on syntynyt virka- tai työsuhteessa. Teoksen käyttöoikeus edellyttää aina siirtymistä. Siirtymisen laajuus ratkaistaan osapuolten välisen sopimuksen perusteella. Viime kädessä ratkaisun tekee tuomioistuin.

Videon osalta on posti- ja telehallitukselle elokuvaamisoikeuden luovutuksensaajana siirtynyt oikeus esittää videolla oleva elokuva Julkisesti. Videon muunlainen käyttö sen sijaan edellyttää tekijän antamaa suostumusta. Tekijänoikeuslain 39 § ei rajoita sitä, missä yhteydessä elokuvaa esitetään.

3. Palvelusuhteen olemassaolo saattaa aiheuttaa tekijänoikeuden tai valokuvaoikeuden siirtymisen. Näin ei kuitenkaan automaattisesti ole. Selvinä on, että työsuhteen tai erilliseen toimeksiantoon otetaan säännökset tekijänoikeuden tai valokuvaoikeuden siirtymisestä ja siirtymisen laajuudesta. Myös virkasuhteen osalta on asia syytä tehdä selväksi virkasuhteen alkaessa.

Eriävä mielipide

Varatoimitusjohtaja Matti Anderzén

Tekijänoikeusneuvoston lausunnossa on useamman kerran todettu että tekijänoikeus syntyy tekijälle kaikissa olosuhteissa. Tämä on mielestäni selvä asia. Yhtä selvää on, että työsuhteessa tehtyjen teosten käyttöoikeus siirtyy työnantajalle sen työsuhteen perusteella, jolla työsuhte syntyy. Käyttöoikeuden siirtyminen on välttämätön ja oleellinen osa suomaa

laista työelämää ja sille rakentuvat kaikki sellaiset työsuhteet, joihin sisältyy tekijänoikeudellisten teosten luomista.

Työntekijälle annetaan työtilat ja välineet ja hän saa työstään palkan, sosiaali- yms. etuudet ja näitä vastaan työn tulosta käyttää työnantaja. Tätä tärkeätä ja selvää asiaintilaa ei ole neuvoston lausunnossa mainittu kertaakaan.

A on PTH:n tiedotusjaostossa työskentelevä työsopimussuhteinen tiedotussihteeri, jonka työtehtäviin kuuluu ulkoinen ja sisäinen tiedotus. A on työtehtäväänään laatinut käsikirjoituksen ja osallistunut PTH:n hoitamaan ulkomaan puhelinliikennettä käsittelevän video-ohjelman ohjaamiseen.

Työnantaja käyttää teosta yleensä toimialallaan. PTH:n tiedotusmateriaalia käytetään laitoksen tiedotus- ja markkinointitilaisuuksissa. Ulkoisen tiedotuksen kannalta on myös tärkeätä, että laitoksen toimintaa esittelevää materiaalia esitetään useissa eri yhteyksissä. Yritysvideosarja saattaa hyvin olla perusteltu tiedotusmuoto. Tekijänoikeudellista merkitystä ei ole sillä onko esitysmuoto kaupallinen vai ei. A:n moraalisisista oikeuksista en voi lausua, koska näyttöä loukkauksesta ei ole esitetty.

Tekijänoikeusneuvoston lausunnossa on asiaa lähestytty myös tekijänoikeuslain 39 §:n osalta ja todettu, että säännös ei mahdollista videolle tallennetun elokuvan saattamista yleisön saataviin tarjoamalla se vuokratavaksi tai myytäväksi. Lausunnossa todetaan niinkään, että PTH:lle on siirtynyt oikeus esittää videolla oleva elokuva julkisesti. Sen sijaan muunlainen käyttö edellyttäisi tekijän antamaa suostumusta.

Tekijänoikeuslain 39 § on laadittu aikana, jolloin tekniset tallennusmenetelmät olivat nykyistä kehittymättömämpiä. Tekijänoikeusneuvoston kannanotto on tarpeettoman jyrkkä ja ennenaikainen. Näin senkin vuoksi, että vuoden 1976 tekijänoikeuskomitea valmistelee parhaillaan audiovisuaalisten teosten suojaa koskevia kysymyksiä.